

УДК 378.147 : 81'243

Мархева Оксана Євгенівна, викладач кафедри німецької мови і літератури з методикою викладання, Криворізький державний педагогічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗА ПІДТРИМКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація

У статті досліджуються умови та оптимальні шляхи організації самостійної роботи як окремого виду навчальної діяльності в процесі предметної підготовки майбутніх учителів іноземних мов; визначаються засоби підвищення ефективності самостійної роботи. Представлено також співвідношення аудиторної і самостійної роботи в циклі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов; описано результати експериментального дослідження щодо ставлення студентів до самостійної роботи та виявлено рівні сформованості навичок студентів до її виконання.

Ключові слова: самостійна робота, предметна підготовка, інформаційні технології.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Світові процеси глобалізації та інформатизації, інтеграція української системи професійної освіти в систему освіти Європи ставлять перед науковцями України завдання виведення професійної підготовки фахівців усіх галузей на якісно новий рівень. Він вимагає заміни застарілої знаннево-центричної системи на особистісно-орієнтовану, пріоритетами якої є уміння добувати інформацію, розвиток самостійності та уміння мобілізувати особистісний потенціал. Нова освітня парадигма орієнтована на формулювання кінцевих результатів навчання у вигляді компетенцій [1, с. 49; 2, с. 5; 3, с. 5], які ґрунтуються на вимогах дисципліни і суспільства задля того, щоб фахівці мали попит на ринку праці [4, с. 2–4; 5, с. 4–6; 6, с. 8].

Модернізація професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов відбувається в Україні в руслі Болонського процесу згідно "Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті", Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI століття"), Закону України "Про освіту". В них наголошується на необхідності створення умов для формування творчої особистості вчителя, реалізації та самореалізації його природних задатків і можливостей в освітньому процесі. Згідно з положенням "Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах", навчальний процес організується з урахуванням можливостей сучасних

інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін і розвитку в соціально-культурній сфері, в галузях техніки, технологій, системах управління та організації праці в умовах ринкової економіки [7].

Відомо, що навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи. Згідно до вищезазначеного положення, самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань [там само]. До того ж, наразі спостерігається тенденція до збільшення відведеного на неї часу до 2/3 загального обсягу. Перехід до такої форми організації навчального процесу обумовлений, перш за все, відставанням темпів розвитку освітніх процесів і технологій навчання від темпів розвитку науково-технічного прогресу. Самостійна робота набуває в таких умовах особливого значення і виконує функції поглиблення та розширення знань, формування інтересу до пізнавальної діяльності, оволодіння прийомами процесу пізнання, розвитку пізнавальних здібностей [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дефініції терміна “самостійна робота”, визначення функцій самостійної роботи, форм її організації достатньо широко представлена в роботах українських науковців: В.К. Буряка, В.Л. Вертегел, Н.Г. Калашник, В.М. Король, І.І. Левіної, О.Г. Мороза, В.П. Мусієнко, Н.В. Промоторової, В.А. Тюніна та інших. Разом із тим, невирішеним залишається питання оптимального вибору технології організації самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов у навчальному процесі, пошуку шляхів підвищення результативності цієї форми організації навчального процесу, стимулювання інтересу до самоосвітньої діяльності. За нашим припущенням, на підвищення ефективності організації самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов найбільше буде впливати застосування інформаційних технологій.

Метою нашої статті є, таким чином, дослідження на сучасному етапі умов використання самостійної роботи в процесі предметної підготовки майбутніх учителів іноземних мов та визначення оптимальних шляхів її організації за підтримки інформаційних технологій. Для досягнення поставленої мети нами вирішуються такі **завдання**: вивести співвідношення аудиторної і самостійної роботи в циклі професійно-практичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр, спеціаліст, магістр; експериментально виявити ставлення студентів до самостійної роботи та дослідити рівень сформованості навичок

студентів до її виконання; визначити вплив застосування інформаційних технологій на підвищення ефективності організації самостійної роботи та описати умови для її виконання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою самостійної роботи є не тільки засвоєння певного обсягу навчального матеріалу, а й розвиток самостійності студента, формування навичок самостійної пошукової діяльності, здатності приймати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід із кризової ситуації і т.п. Самостійна робота – це робота студентів, яка планується та виконується по завданню і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Викладач лише організовує пізнавальну діяльність студентів, а студенти самі здійснюють пізнання. Як відомо, знання тільки тоді стають справжнім надбанням, коли вони підкріплені самостійною роботою [8].

За Л.Б. Волошко, ми розглядаємо самостійну роботу студентів - майбутніх учителів іноземних мов з позицій компетентнісного підходу, а саме: як засіб індивідуалізації процесу їх професійної підготовки, як основу самоосвітньої діяльності та вагомий чинник професійної мобільності [9].

У процесі предметної підготовки майбутні вчителі іноземних мов виконують різні види самостійної роботи:

- підготовка до практичних, лабораторних та семінарських занять;
- самостійне виконання завдань протягом аудиторних занять;
- виконання позааудиторних завдань, що передбачено навчальним планом і робочими програмами з дисциплін.

На основі аналізу навчальних планів підготовки за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр, спеціаліст, магістр Криворізького державного педагогічного університету за спеціальністю 6.020303 Філологія (англійська мова і література; німецька мова та література) та 8.010100 Педагогіка і методика середньої освіти; мова та література, ми визначили співвідношення частки самостійної роботи до аудиторних занять у циклі професійно-практичної підготовки. За результатами порівняння ми склали діаграму (рис.1), яка наочно підтверджує, що самостійна робота в циклі професійно-практичної підготовки займає близько половини загального обсягу навчального часу. Таке становище вимагає особливого ставлення до цього виду навчальної діяльності з боку викладачів та студентів, розроблення нових форм її організації та контролю.

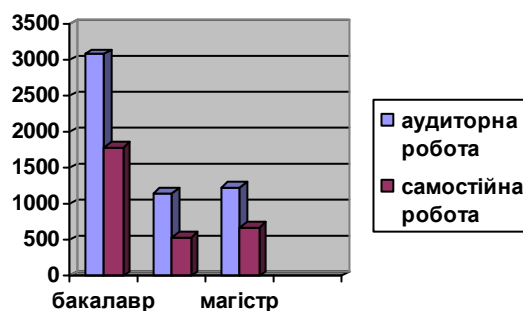

Рис.1. Співвідношення аудиторної і самостійної роботи в циклі професійно-практичної підготовки за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр, спеціаліст, магістр.

З метою виявлення ставлення студентів до самостійної роботи, нами було розроблено анкету. В результаті проведеного нами опитування, в якому брали участь 234 студенти різних курсів, що навчаються в Криворізькому державному педагогічному університеті на факультеті іноземних мов, ми виявили, що студенти мають низький рівень мотивації до виконання завдань, винесених на самостійне опрацювання. Так, 37 % студентів вважають, що більш важливим видом навчальної діяльності під час вивчення іноземних мов є аудиторна робота; 48 % визнають, що на результативність аудиторної роботи суттєво впливає якість підготовки домашніх завдань і лише 15 % опитаних надають значущість самостійній роботі як окремому виду навчальної діяльності. До причин нівелювання значущості самостійної роботи 34 % студентів віднесли брак часу; 27 % недостатній контроль з боку викладача; 8 % визнають відсутність у себе навичок самостійної роботи; 31 % відмічають недостатню організованість самостійної роботи з боку навчального закладу та відсутність умов для її виконання.

Задля дослідження рівня сформованості навичок студентів до виконання самостійної роботи, протягом навчального року нами здійснювалась також діагностика стану та розвитку вмінь студентів працювати самостійно з різними джерелами інформації; самостійно займатись пошуковою діяльністю; діяти раціонально, застосовуючи правила; аналізувати та узагальнювати отриману інформацію; складати на її основі зв'язне усне висловлення з певної лексичної теми. На підставі цих критеріїв нами було виділено чотири рівні сформованості в майбутніх учителів іноземних мов навичок у здійсненні самостійної роботи: високий, достатній, середній і низький. Виявилось, що на низькому та середньому рівнях сформовано навички в більшості студентів першого та другого курсів (відповідно 45 % / 25 % і 40 % / 25 %), надалі на третьому (34 % / 25 %), четвертому (28 % / 27 %) і п'ятому курсах (25 % / 28 %) спостерігається тенденція до незначного зменшення частки студентів з низьким і середнім рівнем сформованості цих навичок і зростання кількості студентів, які мають достатній та високий рівень сформованості навичок до виконання самостійної роботи. Більшість студентів

недостатньо володіє раціональними прийомами розумової діяльності, не може самостійно планувати та здійснювати самостійну роботу.

Більш докладно дані діагностики представлено у вигляді таблиці 1, а більш наочно – у вигляді діаграми (рис. 2).

Таблиця 1

Стан сформованості навичок майбутніх учителів іноземних мов до виконання самостійної роботи на початку експерименту

	Низький рівень	Середній рівень	Достатній рівень	Високий рівень
1-й курс	45%	25%	21%	9%
2-й курс	40%	25%	24%	11%
3-й курс	34%	25%	25%	16%
4-й курс	28%	27%	27%	18%
5-й курс	25%	28%	29%	18%

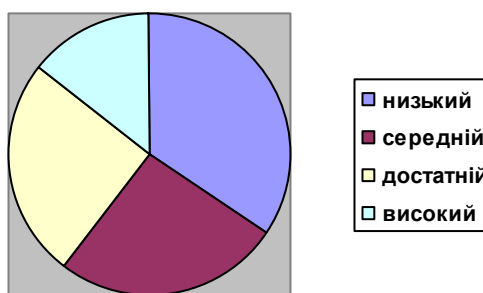

Рис.2. Середнє співвідношення рівнів сформованості навичок майбутніх учителів іноземних мов до виконання самостійної роботи.

Результати нашого дослідження стали достатньою підставою для висновку щодо необхідності особливої уваги до розробки нових форм організації самостійної роботи та пошуку шляхів підвищення її ефективності.

Нами було висунуто гіпотезу, що самостійна робота в процесі предметної підготовки буде більш ефективною за таких умов:

- підтримка використання сучасних інформаційних технологій;
- наявність систематичного контролю з боку викладача;
- чітка організація з боку навчального закладу;
- відповідні умови для її виконання;
- розуміння самостійної роботи як продовження аудиторної роботи.

Самостійна робота за підтримки інформаційних технологій має суттєві переваги в порівнянні зі звичайними формами роботи. Вона відкриває можливості індивідуалізації завдань, залучення більшої кількості органів сприйняття інформації,

підвищуючи, таким чином, її ефективність. Такий спосіб організації самостійної роботи дозволяє оптимізувати навчальний процес; підвищити якість навчання, мотивацію до виконання завдань та до вивчення іноземних мов; розвивати навички самостійної пошукової діяльності; навички аналізу інформації та вміння відрізнити головне від другорядного.

В якості можливих видів самостійної роботи з використанням інформаційних технологій можна запропонувати:

1. Виконання лексико-граматичних завдань. Такий вид роботи сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетенції, а саме лексичної, граматичної та орфографічної підкомпетенцій.

2. Виконання завдань з аудіювання відкриває додаткові можливості формування відповідних навичок в позааудиторний час.

3. Проведення тестового контролю знань студентів.

4. Виконання творчих завдань (написання творів; створення міні-презентацій на певні теми, що потребують поглибленого вивчення, або були недостатньо розглянуті протягом семестру).

5. Виконання проблемно-пошукових завдань на базі Інтернет-ресурсів, що сприяє розвитку умінь з пошуку, обробки та аналізу інформації, виховує самостійність [10].

Що стосується систематичного контролю за виконанням завдань, винесених на самостійне опрацювання, тут ми пропонуємо залучення принципів дистанційної освіти. Тобто здійснювати зв'язок між викладачем і студентами за допомогою можливостей Інтернету. Цей шлях є, на нашу думку, найбільш зручним як для студентів, так і для викладачів. По-перше, відбувається економія часу, який зазвичай витрачається студентом на очікування моменту, коли викладач зможе приділити йому увагу. По-друге, отримавши зауваження викладача щодо виконання своєї роботи, студенту пропонується декілька разів повертатися до неї, аналізуючи її якість і відповідність вимогам, доки не досягне бажаного результату. На власній сторінці в Інтернеті викладач може розмістити інструкції щодо виконання самостійної роботи, методичні вказівки, посібники, перелік необхідної літератури, корисні Інтернет-посилання, робочу програму з навчальної дисципліни, критерії оцінювання. Все це сприятиме формуванню прозорих стосунків між викладачем і студентом, створюватиме між ними як суб'єктами навчальної діяльності рівноправні умови, допомагатиме студенту зрозуміти основні принципи цієї форми організації навчального процесу. Крім того, позитивним є той факт, що обидві сторони (і викладач, і студент) будуть мати доступ до всіх уже виконаних робіт, що дасть змогу зорієнтуватись і спланувати подальшу роботу. За таких умов допомога і контроль з боку викладача не пригнічуватимуть

ініціативу студента, а привчатимуть його самостійно вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуватимуть самостійність як рису характеру.

Крім систематичного контролю за виконанням самостійної роботи, передбаченої робочою програмою з дисципліни, що вивчають, повинен відбуватись і підсумковий контроль, який впроваджено поряд із контролем навчального матеріалу, що опрацьовувався в процесі аудиторних занять.

Чітка організація зі сторони навчального закладу, на наше переконання, сприяє підвищенню результативності самостійної роботи. На теперішній час, за результатами нашого аналізу, у ВНЗ для консультативної роботи викладача з дисциплін, що належать до предметної підготовки, виділяється близько 5,5 % часу у пропорційному відношенні до аудиторної роботи. Слід зазначити, що ця консультативна робота включає не тільки допомогу в організації і виконанні завдань для самостійного опрацювання, а й їх контроль та відпрацювання студентами заборгованостей, які виникли внаслідок пропусків аудиторних занять. Ураховуючи складність вимог, що висуває сьогодні суспільство до самостійності в роботі фахівця, вважаємо за необхідне збільшення годин консультативної роботи до 10 % від загальної кількості годин, що виділяються на вивчення окремої дисципліни.

Запровадження карток самостійної роботи студентів створить умови для оптимальної організації і контролю за цим видом навчальної діяльності з боку навчального закладу. Ми дотримуємося думки, що в такій картці повинні бути вказані види самостійної роботи, що передбачені робочою програмою з дисципліни, планові терміни їх виконання (цю частину студент заповнює на власний розсуд, але погоджує з викладачем), форми контролю та звітності (зазначені в робочій програмі), максимальна кількість балів за виконання цього виду самостійної роботи. Приклад такої картки представлено на рис. 3.

Карта самостійної роботи студента _____

З дисципліни _____

Види самостійної роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
1.			
2.			
3.			

Рис.3 Картка контролю за самостійною роботою студента

Наступним чинником підвищення ефективності самостійної роботи в процесі предметної підготовки є створення умов для її виконання. Передусім рівень мотивації

та успішність самостійної роботи студентів визначає рівень їх підготовленості до такого виду навчальної діяльності. Слід забезпечити також виконання деяких умов викладачем. Так, його діяльність має базуватись на індивідуально-орієнтованому підході, тобто включати підготовку завдань різного рівня складності. Викладач повинен розробляти методичні матеріали щодо підготовки студентами завдань з урахуванням специфіки та цілей навчальної дисципліни, а також рекомендацій щодо використання інформаційних технологій. Під час розробки робочої програми з дисципліни і плануванні тем для самостійного опрацювання, викладач має продумувати зміст і характер завдань, дотримуючись таких вимог:

- виконувана самостійна робота повинна бути спрямованою на досягнення основних навчально-виховних завдань, які ставляться на меті навчального курсу;
- самостійне навчання має бути систематичним і систематизованим у контексті аудиторних занять;
- самостійне навчання повинно бути доступним і можливим;
- зміст самостійної навчальної діяльності студентів має бути сплановано так, щоб його можна було контролювати й оцінювати, а за потреби, і коригувати.

Підвищення рівня мотивації до виконання тієї чи іншої роботи безпосередньо пов'язано з чітким розумінням студентами зв'язку цих робіт із майбутньою практичною діяльністю, адже в основі поведінки людини лежить “рефлекс мети” — прагнення досягти наміченого результату. Для цього потрібна власна психологічна настанова: не зупинятися на досягнутому, не боятися труднощів і поважати отримані знання й уміння з позицій досягнення мети. Мотивація є внутрішнім складним утворенням, яке має будувати сам суб'єкт навчання [11]. Викладач може лише сприяти цьому процесу. Тому при плануванні самостійної роботи викладач має стежити за тим, щоб навчальні завдання мали оптимальний рівень складності, містили елемент новизни, що сприятиме формуванню внутрішнього інтересу під час виконання завдання. Як показали наші спостереження, велике значення має також можливість права вибору студентом навчального завдання. Серед студентів підвищенню мотивації до навчання сприяє використання інформаційних технологій.

Самостійна робота не може бути ізольованою, вона є складовою навчально-виховного процесу, а не епізодичним явищем. Такий вид навчальної діяльності студентів повинен мати певні елементи на занятті та продовжуватися після нього. Цю роботу педагог ретельно продумує і планує. Перед викладачем стоїть складне завдання правильно організувати навчальний процес як в аудиторії, так і поза нею. Взаємозв'язок між аудиторною та самостійною роботою відбувається, наприклад,

таким чином: студенти самостійно оволодівають теоретичною частиною матеріалу перед аудиторним заняттям, що дозволяє викладачеві заощадити багато часу. Як наслідок, заняття набуває практичної спрямованості, оскільки викладач використовує час, що звільнився, на практичне опрацювання вже одержаних знань.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що на сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти України не створено відповідні умови для ефективної організації самостійної навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов. Існує протиріччя між підвищенням значущості самостійної роботи у процесі формування конкурентоздатного фахівця (згідно з Болонським процесом), збільшенням кількості годин, відведених на самостійне опрацювання, та відсутністю технології її організації.

Отримані експериментально дані підтвердили необхідність застосування інформаційних технологій з метою підвищення ефективності організації самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов та формування ставлення студентів до самостійної роботи як перспективного виду навчальної діяльності. Потенціал застосування інформаційних технологій полягає в створенні зручних умов навчання: гнучкості навчального графіку; відсутності необхідності фізично відвідувати консультації; економії часу; інтерактивності навчання, тобто можливості спілкування з викладачем через Інтернет; індивідуального підходу і можливості враховувати індивідуальний рівень підготовленості; звітності, яка дозволяє студентам контролювати власні навчальні досягнення. При організації самостійної роботи великого значення набуває також чітка організація цього процесу зі сторони навчального закладу і її ретельне планування з боку викладача.

Результати нашого дослідження потребують подальших наукових розвідок в аспекті розробки актуальної моделі та технології організації самостійної роботи й їх експериментальної перевірки.

Список використаних джерел

1. Калінін В.О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 [Електронний ресурс] / Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. — Житомир, 2005. — 20 с.: рис. — укр. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2005/05kvozdk.zip>. — Заголовок з екрана.
2. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Електронний ресурс] // Интернет-журнал "Эйдос". — 23 апреля 2002. — Режим доступу до журн.: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm> — Заголовок з екрана.
3. Francoise Delamare le Deist, Jonathan Winterton. Что такое компетенции?

(переклад Епутаєв Я.Ю.)/Human Resource Development International, Vol. 8, No. 1, 27 — 46, March 2005. [Електронний ресурс]//Інтернет - журнал “HR-Portal”. — 17 листопада 2008. — Режим доступу: <http://www.hr-portal.ru/node/14330>. – Заголовок з екрана.

4. Анализ работы и моделирование компетенций: личный опыт / К интервью по компетенциям будь готов! Андрей Анучин, Денис Сухинин [Електронний ресурс] / Фармацевт Практик REVIEW. — 2009. — Режим доступу: <http://www.hrd.com.ua/> – Заголовок з екрана.

5. Гордеев М., Московчук М., Соболев М. Некомпетентность в компетенциях. [Електронний ресурс] / Management.com.ua.: Інтернет-портал для управлінців. — 14.12.2005. — Режим доступу: <http://www.management.com.ua/hrm/hrm115.html>. – Заголовок з екрана.

6. Developing Corporate Competence. William Tate, Gower, Aldershot, Hampshire, 1995. — ISBN 0 566 07670 5. — 286 p.

7. Положення “Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах” від 02.06.93 [Електронний ресурс] – 15.01.2010. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0173-Ie6> – Заголовок з екрана.

8. Самостійна робота студентів [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Донецького національного університету – 8.02.2010. - Режим доступу: <http://www.donnu.edu.ua/elf/edu/student/student.htm> – Заголовок з екрана. ()

9. Волошко Л.Б. Технологія організації самостійної роботи студентів [Електронний ресурс] – 8.02.2010. – Режим доступу: http://sites.znu.edu.ua/navchalnyj_viddil/metod_robota/samost_jna_robota_.pdf – Заголовок з екрана.

10. Симоненко С.В. Організація самостійної роботи з іноземної мови з використанням комп’ютерних технологій [Електронний ресурс] – 8.02.2010. - Режим доступу: <http://intkonf.org/simonenko-sv-organizatsiya-samostiynoyi-roboti-z-inozemnoyi-movi-z-vikoristannyam-kompyuternih-tehnologiy/>– Заголовок з екрана.

11. Алексеєвський В.С. Мотивація і самомотивація до навчання [Електронний ресурс] – 12.09.2009. – Режим доступу: <http://www.dreamcity.com.ua/doc/10/1/158/> – Заголовок з екрана.

**ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ПРИ ПОДДЕРЖКЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ**

Мархева О.Е.

Аннотация

В статье изучаются условия использования самостоятельной работы, как отдельного вида учебной работы в процессе предметной подготовки будущих учителей иностранных языков; определяются способы повышения эффективности самостоятельной работы. Представлено также соотношение аудиторной и самостоятельной работы в цикле профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков; описаны результаты экспериментального исследования отношения студентов к самостоятельной работе и выявлены уровни сформированности навыков студентов к её выполнению.

Ключевые слова: самостоятельная работа, предметная подготовка, учебный процесс, информационные технологии.

ORGANIZATION OF SELF-DIRECTED LEARNING OF THE FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS POWERED BY INFORMATION TECHNOLOGIES

Markheva O.J.

Resume

The article is dedicated to the circumstances of usage of self-directed learning as individual learning item in process of subject training of the future foreign languages teachers. The methods of improvement of effectiveness of self-directed learning are determined. The proportion of class hours and self-directed learning in the cycle of vocational training of the future foreign languages teachers are represented; the results of experimental studies of attitude of students towards the self-directed learning are described as well as the planes of forming of students' skills to its realization are determined.

Keywords: self-directed learning, learning process, information technologies.